

Romano džaniben

časopis romistických studií | 20. ročník | **1/2013**

| Michal Schuster¹

Proces s Blažejem Dydem na základě materiálů Mimořádného lidového soudu v Brně roku 1947

Abstract

The topic of criminal prosecution of the perpetrators of Romani genocide during the Second World War has not been studied yet in depth. While the racial basis of the persecution of the Jews was undoubtedly accepted as a fact, the genocide of the Roms and the question of responsibility for it did not gain proper attention. Ironically, the only person convicted in the Czech context in relation with the prosecution of the Roms was Blažej Dydý, himself of Romani origin.

Born in southern Moravia, Dydý shared the fate of the Moravian Roms during the Second World War. After his internment in the so-called Gypsy camp in Hodonín u Kunštátu in the Protectorate Böhmen und Mähren, he became a member of the prisoners' self-rule, working as a capo. He kept the same position in the Auschwitz-Birkenau concentration camp, where he was later moved to together with most of the Hodonín camp prisoners.

The Dydý court case started in 1946 with his denunciation by two Romani former concentration camp prisoners. The court has summoned 47 Romani witnesses whose testimonies present a unique documentation on the conditions in both of the camps. Dydý was finally convicted of: i) support of the Nazi movement, ii) inflicting heavy injuries, iii) and causing death of 13 people. On April 29th 1947 he was sentenced to life imprisonment. He was released from prison on parole in 1961.

Keywords

Roms – genocide – the Second World War – concentration camps – Hodonín u Kunštátu – Auschwitz-Birkenau – retribution

¹ Mgr. Michal Schuster působí v Muzeu romské kultury v Brně jako historik, je kurátorem Fondu písemného materiálu, Fondu sebedokumentace a Fondu ohlasů kultury romské v kultuře majoritní MRK. E-mail: historie@rommuz.cz

Proces s Blažejem Dydyem, vězněm a vězeňským funkcionářem v protektorátním tzv. cikánském táboře Hodonín u Kunštátu a v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau, spadá do období poválečného vypořádávání s nacistickými zločiny. V celé Evropě tyto zločiny vytvořily prostředí, v němž existovala silná touha po okamžité a kruté odplatě a kde mnoho samozvaných vykonavatelů pomsty ani nečekalo na ustanovení řádných soudních institucí. Pro řešení nejrůznějších zásadních společenských problémů byly často voleny extrémní prostředky (Frommer, 2010: 443). Československo v této otázce postupovalo velmi důkladně. Již na jaře roku 1945 se československá vláda shodla na komplexním programu tzv. národní očisty. Stát následně vytvořil masivní systém speciálních soudů a správních komisí, jež měly za úkol „očistit“ společnost od každého, kdo zradil československou republiku nebo kdo se podílel na útisku jejích občanů (Frommer, 2010: 20).

Poválečná retribuce se v českých zemích řídila třemi dekrety prezidenta republiky: tzv. velkým retribučním dekretem (č. 16/1945 Sb.), na jehož základě vzniklo dvacet čtyři mimořádných lidových soudů pro potrestání „nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů“; dále dekretem č. 17/1945 Sb., který v Praze zřizoval Národní soud pro případy prominentních českých kolaborantů; a tzv. malým retribučním dekretem (č. 138/1945 Sb.), který dával pravomoc místním správním orgánům trestat občany za „některá provinění proti národní cti“ (Frommer, 2010: 22).

Mimořádné lidové soudy, které sídlily v místech krajských soudů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, měly působit pouze jeden rok a trestaly jen omezený okruh zločinců v rámci zrychleného, sumárního soudního řízení. Pojem „lidový“ reflektoval jejich složení, tj. každý senát se skládal z profesionálního soudce a čtyř „soudců z lidu“ – laiků, jmenovaných národními výbory a schválených centrální vládou (Frommer, 2010: 117). Přestože byli čeští žalobci, profesionální soudci i „soudci z lidu“ mimořádných lidových soudů zatíženi nacistickým dědictvím, nevhodnými právními předpisy i dusnou politickou atmosférou, svěřeného úkolu se ve vymezeném časovém úseku zhostili zodpovědně a poválečná retribuce v českých zemích se tak může jevit jako závažný a důkladný pokus vyrovnat se se zločiny minulosti, včetně těch, které spáchali Češi sami (Frommer, 2010: 448).

V období let 1939-1945 se staly obětí nacistického režimu desetitisíce obyvatel Čech, Moravy a Slezska. Během okupace zahynuly z českých zemích více než dvě třetiny předválečného židovského obyvatelstva a většina Romů. Zatímco v případě nacistického pronásledování a vyvražďování židovského obyvatelstva nebylo po skončení druhé světové války pochyb o tom, že šlo o perzekuci z rasových důvodů, u genocidy Romů tomu tak nebylo ještě dlouhá desetiletí poté. Tato situace panovala jak na území států tzv. východního bloku, tak i v západní

Evropě. Jak uvádí Julia von dem Knesebeck ve své knize *The Roma Struggle for Compensation in Post-War Germany* (2011), která se zabývá snahou Romů o odškodnění v poválečném západním Německu, romské oběti byly po skončení druhé světové války dvojnásobně opomenuty: nejen, že byly široce přehlíženy úřady, ale nebyly vpuštěny ani do veřejné a historické paměti (Knesebeck, 2011: 2). Hlavním problémem pro Romy v celé Evropě bylo, že na rozdíl od ostatních skupin obětí nebyli považováni za oběti nacistické rasové perzekuce. Jedním z důvodů pro neuznání romských obětí byla absence jasné změny postojů vůči Romům obecně. Jistou výjimkou bylo pouze období krátce po skončení války, kdy jako bývalí vězni koncentračních táborů dostávali stejnou péči jako ostatní osvobození vězni. Společnost si však i nadále nevěšimala genocidního postupu nacistického režimu vůči Romům a rasová podstata jejich perzekuce zůstávala po desítky let neuznána jak ze strany politiků a historiků, tak i široké veřejnosti. V podstatě byla nadále akceptována nacistická teorie o tom, že Romové jsou asociálním prvkem ve společnosti a přežívaly tak předsudky, kterými se zdůvodňovala samotná nacistická genocida (Knesebeck, 2011: 23). V samotném Německu probíhal proces tzv. denacifikace, který měl očistit státní správu od lidí aktivně spolupracujících s nacistickým režimem, ale v případě perzekuce Romů se tak nestalo. Úředníci kriminální policie zodpovědní za deportace Romů do koncentračních táborů nadále pracovali na svých místech, v některých případech jako experti na tzv. cikánskou otázku, a osoby přímo zodpovědné za pseudovědecké rasové teorie nebyly potrestány (Knesebeck, 2011: 24-7).

Chybějící celoevropské uznání Romů jako rasových obětí nacismu bylo také jedním z důvodů, proč nikdy nedošlo k masivnějším procesům s dozorcí protektorátních tzv. cikánských táborů na českém území. Jediným odsouzeným se tak paradoxně stal moravský Rom Blažej Dydy. Jeho osud zmiňuje ve svých knihách historik Ctibor Nečas (Nečas 1994, 1995a, 1999, 2004, 2008), který také v publikaci *Žalující píseň* použil ukázky z výpovědí některých svědků ze soudního procesu s Dydym (Holý, Nečas, 1993). Samotné materiály z Mimořádného lidového soudu s Blažejem Dydym jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně.² Spis obsahuje také zhruba šedesát svědeckých výpovědí bývalých vězňů táborů v Hodoníně u Kunštátu a Osvětimi, na které je možné mimo jiné nahlížet jako na jeden z nejdříve pořízených souborů vzpomínek na nacistickou perzekuci Romů na našem území.

Je pochopitelné a vyplývá to také z materiálů vztahujících se k soudnímu procesu s Blažejem Dydym, že tragické osudy Romů v protektorátních tzv. cikánských táborech či v koncentračních táborech mimo naše území, byly v období těsně po skončení války mezi veřejností ještě velmi živým tématem, a jejich

² U všech citovaných výpovědí v tomto textu je uveden jejich doslovný opis. MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47.

pronásledování faktem, o němž nikdo nepochyboval. Např. přednosta kriminální ústředny Ministerstva vnitra v souvislosti se zajišťováním svědků pro proces s Blažejem Dydym v prosinci 1946 napsal: „*Dodávám, že z Čech a Moravy bylo do koncentračního tábora v Osvětimi odtransportováno 5.440 cikánů, z nichž se vrátila asi desetina cikánů mladých a středního věku.*“³ Je také zajímavé, že v písemných materiálech vzešlých z vyšetřování a samotného soudního procesu s Blažejem Dydym se hodonínský tábor označuje nejen jako „cikánský“ či „pracovní“, ale také často jako „koncentrační“ tábor. V souvislosti s vězněním Romů v hodonínském a osvětimském táboře se ve spisech opakovaně uvádí, že se tak dělo „v rámci rasové perzekuce.“⁴

Život Blažeje Dydyho před uvězněním v Hodoníně u Kunštátu (1942)

Blažej Dydy⁵ se narodil 8. dubna 1917 v Karlovicích (okres Uherské Hradiště).⁶ Jeho rodiče žili jako druh a družka, proto byl považován za nemanželské dítě. Z toho důvodu také používal příjmení své matky (Nečas, 2008: 97), která je však v policejních protokolech uvedena jako Františka roz. Danielová.⁷ Cikánskou legitimaci měl Blažej Dydy vystavenu na jméno Dydy-Herák (Nečas, 2008: 97). Nezískal žádné školní vzdělání a nenaucil se číst ani psát, což může být důsledkem nedostatečného prospěchu či nepravdělné nebo zanedbávané školní docházky. Od mládí pracoval jako dělník-nádeník a byl několikrát trestán pro potulku, spojenou s drobnými majetkovými delikty. Domovsky příslušel do Velkého Ořechova, kde bydlel s rodiči v tamní romské osadě u lesa Chlupáče (Nečas, 2008: 97). Nejprve žil ve volném svazku s Romkou Jiřinou Holomkovou (nar. 1913 ve Sptyihněvi).⁸ Po narození syna Václava s ní v Provodově uzavřel sňatek. S rodinou vystřídal několik míst pobytu, než se usadil ve Strážném, v romské osadě nedaleko Březůvek (Nečas, 2008: 97). Zde se jim narodilo další dítě, které však zemřelo záhy po svém narození, ještě před táboremovou internací celé jejich rodiny (Holý, Nečas, 1993: 74).

³ Tamtéž, fol. 63.

⁴ Tamtéž, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

⁵ Ačkoliv se v některých pramenech a literatuře objevuje zápis jeho jména jako Didi či Didy, v materiálech vztahujících se k soudnímu přelíčení je uváděn jako Dydy.

⁶ MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 6, Zpráva o převzetí vězně, 12. 8. 1946.

⁷ MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 6, Zpráva o převzetí vězně, 12. 8. 1946.

⁸ MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 14, Zpráva o převzetí vězně, 12. 8. 1946; viz též Nečas, 1987: 107.

V tzv. cikánském táboře v Hodoníně u Kunštátu

V srpnu 1942 byl Blažej Dydy z Březůvek spolu s těhotnou ženou a jednoročním synem Václavem deportován do protektorátního tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu.⁹ Blažej Dydy s rodinou do hodonínského tábora přibyl čtvrtý den od jeho otevření, tj. 5. srpna 1942, a byl tu evidován pod vězeňským číslem 3336. Toto číslo příslušelo i dalším členům jeho rodiny: manželce Jiřině a synům Václavovi (nar. 20. 5. 1941) a později přímo v hodonínském táboře narozenému Janovi (nar. 27. 3. 1943) (Nečas, 1987: 107). Blažej Dydy tu v rámci vězeňské samosprávy brzy získal funkci svobodníka a mj. dohlížel na práci spolupovězňů (Holý, Nečas, 1993: 74).

Už za několik prvních dní po otevření tábora se v jeho areálu tísnilo téměř 1200 internovaných osob. Ubytovací možnosti tábora tak byly již zcela vyčerpány, neboť jeho celková kapacita umožňovala ubytovat v letních měsících přibližně jen asi 300 osob.¹⁰ Ačkoliv byl tábor na podzim a v zimě roku 1942 zvětšen o několik dalších dřevěných baráků, ubytovací podmínky byly nadále katastrofální. K tomu se přidával přísný táborový řád, namáhavá práce a nedostatečná hygiena, což postupně vedlo k celkovému zhoršení zdravotního stavu vězňů. V těchto podmínkách zde zemřel 25. listopadu 1942 také roční syn Blažeje Dydyho Václav (Nečas, 1987: 107). Situace v táboře se následně dostala do kritického stadia,

Policejní fotografie Blažeje Dydyho. | Zdroj: MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 54, Protokol výpovědi A. Danielové ze dne 3. 12. 1947.

⁹ Tento tábor, určený pro moravské Romy, vznikl stejně jako tábor v Letech u Písku, určený pro Romy z Čech, na základě výnosu vrchního velitele neuniformované protektorátní policie z 10. 7. 1942 o potírání tzv. cikánského zlořádu. Výnos nařizoval také soupis všech „Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“, jež provedly protektorátní úřady podle pokynů německé kriminální policie 2. srpna 1942. Asi 6 500 osob zahrnutých v soupisu bylo označeno za tzv. cikány nebo cikánské míšence a zhruba třetina z nich byla okamžitě internována v nově zřízených táborech. Více k tématu perzekuce romského obyvatelstva v českých zemích v letech 1939–1945 viz např. Nečas, 1987, 1995, 1999.

¹⁰ Do konce srpna 1942 se zde již nacházelo neuvěřitelných 1236 vězňů. Více k tomu např. Nečas, 1995c.

když tu v zimě roku 1942 vypukla tyfová epidemie (Nečas, 1995a: 95-99; Nečas, 2005: 279-283).

Kromě velké nemocnosti vězňů v táboře permanentně panoval kvůli nedostatečným potravinovým přidělům také velký hlad. S tím souviselo rovněž rozkrádání táborových potravinových zásob ze strany pracovníků hospodářské správy tábora, motivované buď přímým stravovacím přilepšováním, nebo jiným vlastním obohacováním. Krádeží se samozřejmě dopouštěli i vězni z hladu a z pudu sebezáchovy, kdekoli se jim k tomu naskytla příležitost. Počátkem roku 1943 se ztratil při přepravě pošty balík s jídlem, určený štábnímu strážmistovi F. Řehulkovi. V podezření se ocitla skupina vězňů, která poštu přepravovala do tábora. Protože se pachatel nepřiznal, byli potrestáni všichni podezřelí – snížením přidělu jídla. Vězňové však mezi sebou viníka vypátrali a jako takového označili právě Blažeje Dydyho, který byl 18. ledna 1943 vsazen za trest do táborového vězení a musel rezignovat na svou dřívější funkci svobodníka (Nečas, 1995a: 88, Nečas, 1999: 98).

Po ustoupení epidemie tyfu, která v táboře vypukla již ke konci roku 1942, odešla část táborové ostrahy na dovolenou a při práci mimo tábor nebyli pracující vězni dostatečně hlídáni. Toho využil Blažej Dydy k pokusu o útěk dne 4. dubna 1943, ale byl záhy dopaden a vrácen zpět do tábora. Další šance se naskytla 10. dubna 1943 při kopání vodovodu za táborem – k útěku toho využila skupina čtyř mladých vězňů.¹¹ Mezi nimi i Blažej Dydy, k němuž se na útěku připojil jeho spoluvězeň, Antonín Murka (nar. 1923). Ten na jejich útěk vzpomínal v rozhovoru s historikem Ctiborem Nečasem v roce 1987 takto: „*My s Blažejem sme utékli na Březúvky, on byl ztamodtúd. Chodili sme po pasekách, právě dyž dozrávaly střešně.*“ (Nečas, 1994: 182; Nečas, 2008: 96). Zatímco A. Murkovi se podařilo uniknout, Blažej Dydy byl v Březůvkách chycen a opět vrácen zpět do tábora (Nečas, 1994: 182). Osud obou kamarádů se tak naprosto změnil. A. Murka se totiž následně na Valašsku připojil k partyzánům, podílel se spolu se sovětskou armádou na osvobození Vizovic a v květnu 1945 byl vyznamenán čestným odznakem a medailí (Nečas, 1994: 186).

Věznění v koncentračních táborech

Blažej Dydy byl prvním hromadným transportem vězňů tábora v Hodoníně u Kunštátu¹² dne 21. srpna 1943 odvezen do osvětimského komplexu (Nečas,

11 Dříve uváděl C. Nečas i datum 8. 4. 1943 (viz Nečas, 2005: 277), ale dle jeho nejnovějších poznatků tomu bylo 10. 4. Viz Nečas, 2008: 95, 97; Nečas, 2014: 42.

12 Protektorátní tzv. cikánské tábory byly součástí nacistického tzv. konečného řešení cikánské otázky, které 16. prosince 1942 dospělo až k vyhlášení tzv. osvětimského výnosu vůdcem SS Heinrichem Himmlerem. Do nově zřízeného tzv. cikánského rodinného tábora v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau měli být dle výnosu transportováni všichni „Cikáni, cikánští míšenci a neněmečtí příslušníci romských skupin balkánského původu“ – a to i z území Protektorátu. Více viz např. Nečas, 1999.

1987: 107) spolu s manželkou¹³ a v květnu narozeným synem Janem¹⁴. Zde byl v tzv. Hlavní knize cikánského tábora evidován jako Blasius Didy, pod č. Z-8420 (Memorial Book 1993b: 1226).

V táboře Birkenau byl velmi brzy vybrán do vězeňské samosprávy – na obytném bloku č. 9 působil ve funkci tzv. štubového (*Stubendienst*) a později dozíral jako předák (pomocník kápa) nad pracovní kolonou, která byla nasazena na stavbu kanalizace. Krátce před likvidací tzv. cikánského rodinného tábora v Birkenau na počátku srpna 1944, během níž byla jeho žena i s posledním dítětem zavražděna v plynové komoře, byl transportován do koncentračního tábora Buchenwald a odtud zařazen do různých komand koncentračního tábora Dora-Mittelbau u Nordhausenu (Holý, Nečas, 1993: 74).

Poválečné zatčení a vyšetřování

Po osvobození se Blažej Dydy na krátkou dobu vrátil do Velkého Ořechova, kde měl domovskou příslušnost. Poté žil v Chlumu (okr. Zlín), odkud v červenci 1946 odešel do severomoravského pohraničí, kde se usadil v tehdy vylidněném Vítkově (okr. Opava). Tady pracoval jako stavební dělník.¹⁵

Ve Vítkově se brzy začaly šířit pověsti o jeho působení v nacistických koncentračních táborech. Celý proces pak započal udáním manželů Františka Kryštofa a Marie Adamové (žijících ve Vítkově na ulici Opavská stejně jako Blažej Dydy), kteří 4. července 1946 oznámili na stanici Sboru národní bezpečnosti ve Vítkově, že jistý „cikán Mann“¹⁶ zavinil jako kápo smrt více lidí v koncentračním táboře Osvětim a v tzv. cikánském táboře Hodonín u Kunštátu špatně zacházel s tamními romskými vězni.¹⁷ Udání tato dvojice bývalých vězňů¹⁸ uskutečnila až na základě osobního setkání s Blažejem Dydem ve Vítkově. Toto setkání neproběhlo asi nijak konfrontačně, čímž se později obviněný Blažej Dydy hájil. František Kryštof (nar. 1898) to při pozdějším výslechu popsal takto:

„Není pravda, že jsem letošního roku v létě řekl před obviněným své manželce, že se obviněný choval vůči spoluvězňům v Hodoníně velmi slušně. Jest sice pravda, že jsem mu tehdy přímo nevytkl jeho jednání, ale to jsem učinil jen v obavě, aby se

13 Dle tzv. Hlavní knihy cikánského tábora v Osvětimi byla v tomto táboře evidována jako Georgine Didi (nar. 1923 v obci Spitichniew), pod č. 9114 (Memorial Book 1993a: 612).

14 Dle tzv. Hlavní knihy cikánského tábora v Osvětimi byl v tomto táboře evidován jako Johann Didi nar. 28. 3. 1943, pod č. 8438 (Memorial Book 1993b: 1128).

15 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 338, SNB ve Vítkově pro Okresní trestní soud v Brně, 12. 3. 1952.

16 Kromě romského označení Mann se v trestním spisu uvádí také varianty Man, Manu nebo Manus.

17 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 9, Zpráva Velitelství SNB ve Vítkově, 7. 8. 1946.

18 Věznění v KT Auschwitz-Birkenau.

*mi obviněný na místě hned nepomstil, poněvadž jsem věděl, že má ve Vítkově mnoho známých a měl jsem z něho strach.*¹⁹

Zajímavý motiv pro udání je popsán ve zprávě SNB ve Vítkově z roku 1952. Dle sdělení lidí, u nichž Blažej Dydy do svého zatčení ve Vítkově bydlel, „vinu na jeho obvinění nese jedna žena cikánka, s kterou Blažej Dydy chodil od r. 1945 a proto že si ji nevezal za manželku, tato obvinila svědky, kteří svědčili u lidového soudu proti jmenovanému.“²⁰

Do vazby byl Blažej Dydy vzat 12. srpna 1946 policejní expoziturou ve Vítkově²¹ a ještě téhož dne byl podroben výslechu, z něhož byl pořízen písemný protokol. V něm Blažej Dydy v úvodu shrnuje svůj život před německou okupací a popisuje svůj osud za války:

„Krátko po zaboru republiky Němci jsem byl se svými sourozenci a rodiči dán do táborů, zvláště pro Cikány zřízených. Tak jsem pobyl drabnou dobu v Hodoníně. V roce 1943 jsem byl odvezen s manželkou a dětmi do konc. tábora v Osvěncímě, kde mezitím již byli moji rodiče. Tito později také v tomto zemřeli. V táboře v Osvěncímě jsem pobyl jeden rok a pak jsem byl převezen postupně do táborů Buchenwaldu, Nordhausenu-Dori, Osterode a pod.“

Nařčení z přehnané spolupráce s nacisty vyvracel v závěru protokolu tím, že:

*„byli mi mé děti jakož i sestry a manželka v plynových komorách zavražděni. Nemám a neměl jsem také proto nikdy důvodů, abych týráním nebo špatným nakládáním přisluboval nacistům.“*²²

O necelý měsíc později byl 11. září převezen do vazby ve věznici Krajského soudu trestního v Brně na Cejlu²³, kde na něj byla uvalena řádná vyšetřovací vazba pro spáchané zločiny podle retribučního dekretu prezidenta republiky (Holý, Nečas 1993: 74). Obhájcem ex offio byl brněnský advokát JUDr. Arnošt Gottwald.²⁴

V této době již probíhaly výslechy svědků a pátralo se po jakýchkoliv dalších informacích o činnosti Blažeje Dydyho za války. Policií byla dokonce zaslána Československému rozhlasu v Brně a redakcím denních listů tamtéž následující výzva k uveřejnění:

19 Tamtéž, fol. 26 a 27, Výslech svědka – František Kryštof.

20 Tamtéž, fol. 338, SNB ve Vítkově pro Okresní trestní soud v Brně, 12. 3. 1952.

21 Tamtéž, fol. 6, Zpráva o převzetí vězně.

22 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, Protokol s Blažejem Dydy, 12. 8. 1946.

23 Tamtéž, fol. 14, Zpráva o převzetí vězně, 11. 9. 1946.

24 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 258.

Vítkov, dne 12.8.1946. 3

Okresní národní výbor v Opavě.
Okrsk. úrad. stát. bezpečnosti Vítkov,

RESNÍ SOUD ve VÍTKOVĚ.	
Pr o t o k o l	
Došlo 12.8.1946	-----
jm.	příloh:
přichy v opavě	

Tv 146/146
3

sepsány dne 12.8.1946 s převedeným B l a ž e j e m D y d y m, nar. 8.4.1917 v Karlovičích, okrsk. Uh. Hradiště, cikánem národnosti české, cik. prezdívkou Manus, náboř. říms. katolického, vdovcem, povoláním dělník, nyní bytem ve Vítkově, Opavská ulice čis. 31. Jmenovaný napomenut k pravdě vypovídá:

Nemám žádné školní vzdělání. Od mého mládí jsem pracoval vždy jako dělník-nádeník. V době první republiky až do doby kdy byl zřízen Projektorát, jsem bydlel se svými rodiči na několika místech vždy po nějakou dobu, neboť cikánské poměry nebyly ještě ustáleny. Tak jsem bydlel 6 let v Chumu, okres Zlín, později op t v Březávkách, okres Zlín a pod.

Krátko po zaboru republiky Němci jsem byl se svými sourozenci a rodiči dán do táborů, zvláště pro Cikány zřízených. Tak jsem pobyl drabnou obou v Hodoníně v roce 1943, jsem byl odvezen s manželkou a dětmi do konc. tábora v Osvěncím, kde mezitím již byli moji rodiče.

Tito později také v tomto zemřeli. V táboře v Osvěncím jsem pobyl jeden rok a pak jsem byl převezzen postupně do táborů Buchenwaldu, Nordhausenu-Dori, Osterode a pod.

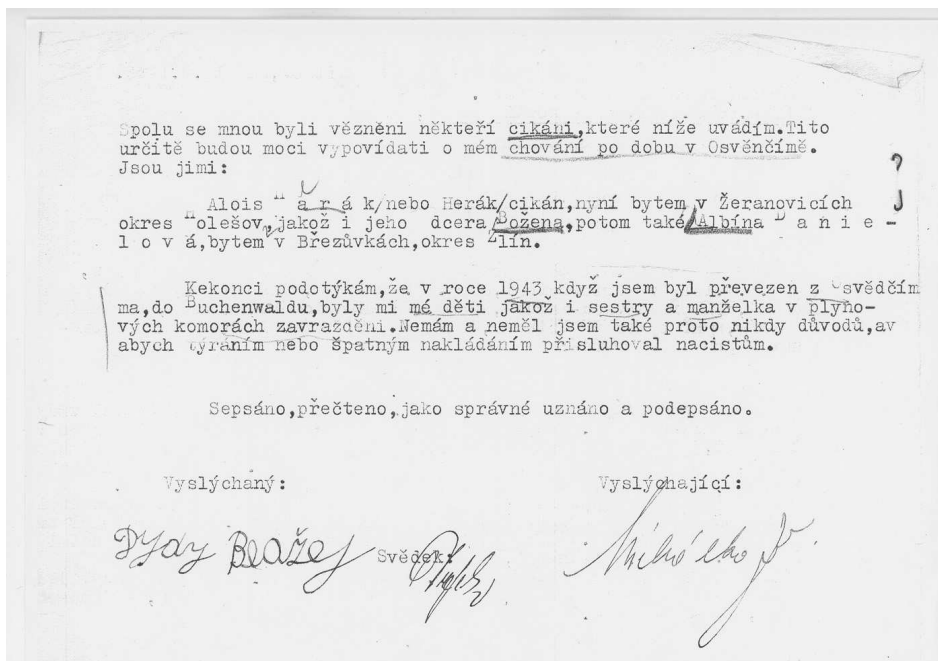
Po dobu svého pobytu v konc. táboře Osvěncím jsem si hleděl po delším pobytě opatřit si nějakou lepší funkci nebo postavení. Bylo to přirozené, neboť poměry v táboře byly hrozné. Pro svou píli jsem byl ustanoven t. z. Vorarbeitrem, když jsem předtím byl nějakým časem tak zvaným Stubendienstem. Musel jsem jako Stubendienst se starati o pořádek v bloku za který jsem také byl opovědným. Dostal jsem nescetnékráte bití jen za to, že malé děti na mém bloku od hladu křičely.

Jako Vorarbeiter jsem měl pod sebou deset vězňů, kterým jsem dohlážel a dbal o to, aby práce jim daná byla řádně vykonána. Měl jsem na ruce pásku brávy žluté na znamení mé hodnosti. Tato odpovídala hodnosti svobodníka. Měl jsem byti ještě později povýšen na Kápa, ale nestalo se tak, jelikož jsem neuměl německy.

Od svých spoluvězňů, kteří byli převážně cikáni, jsem byl volán Manus. Rozhodně popírám, že bych někdy některému chtěl nějak ublížit nebo že dokonce týral. K tomu podotýkám, že jistou dobu pracovala má četa na kopání kanalisace ve hloubce 6 metrů. Sám jsem mnohdy seskočil do šachty, jen proto, abych jim v jejich těžké práci pomohl. Na kopání se nepracovalo ve velkém spěchu, neboť jsme nemuseli mít za den určitý kus kanálu vykopaného. Nebylo by to ani možné, jelikož v některých místech byla voda nebo bahno. Pracovali jsme proto pomalu a jen proto, aby se neřeklo, že neděláme vůbec nic. Neměl jsem proto příčin, abych někoho snad bitím ne tyraním nutil k většímu výkonu.

Cikána K r i š t o f a K r a n i š k a znám jen od vidění. Když byl se mnou v Hodonínském táboře, ale pak jsem jej již neviděl. Teprve před třemi týdny uviděl jsem Kryštofa státi u mého bytu. Stál tam se svou manželkou a přišel ke mně když mne uviděl. Ptal se zdali jsem snad nebyl v Osvěncím. Já jsem mu odpověděl, že ano, načež mi bylo s jeho strany řečeno, že mne poznal, neboť jsem se mu zdál povědomým. Přitom ukázal na mne a řekl k manželce, že jsem byl také svobodníkem v konc. táboře, a že jsem velmi slušně jednal se spoluvězni.

Nemohu si tedy mysliti, proč mne Kryštof udal. Nic zlého jsem mu nedělal, a nikdy jsem se s ním nepohádal. Víím o tom, že byl také v konc. táboře, ale já jsem jej tam neviděl. Proto se také divím, že Kryštof mi nic neřekl jinak nic ohledně chování v táboře. Musel by přece ihned na špatné jednání s mé strany podotknout, kdyby něco na tomto bylo pravdy.

Protokol o výpovědi obviněného Blažeje Dydyho, Vítkov 12. 8. 1946. |
Zdroj: MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 7.

„Blažej Dydy, přezdívkou zvaný ‚Mannus‘ nebo ‚Man‘, narozený 8. 4. 1917 v Karlovicích, okr. Uberské Hradiště, cikán, posledním bytem ve Vítkově, Opavská 31, je podezřelý, že za okupace v letech 1939 až 1943 při výkonu své funkce jako dohlížitel nad pracujícími v pracovním táboře v Hodoníně u Kunštátu a v koncentračním táboře v Osvětimi týral uvězněné a zavinil smrt několika lidí, zejména cikánů. Kdo ví něco podstatného o jeho chování v uvedených táborech, nechť to ihned oznámí mimořádnému lidovému soudu v Brně.“²⁵

Ve Věstníku kriminální služby č. 9 z 31. ledna 1947 pak byla tato výzva uveřejněna i s jeho fotografií.²⁶

Výslechy jednotlivých svědků – především z řad Romů, kteří byli věznění v hodonínském a osvětimském táboře – byly prováděny na velitelstvích místních stanic SNB během roku 1946 a 1947 na základě doporučení místních služeben SNB či na základě udání svědků. Podle nich byly prováděny výslechy u příslušných okresních soudů nebo přímo u krajského soudu v Brně. Všichni svědkové

²⁵ Tamtéž, fol. 25.

²⁶ Tamtéž, fol. 131.

byli napomenuti, aby své výpovědi podali tak, že by je v případě potřeby mohli stvrdit přísahou. K svědeckým výpovědím se přihlásilo a pak bylo protokolárně vyslechnuto celkem 47 Romů. Jak upozorňuje C. Nečas, chyběli mezi nimi ti, kteří se z koncentračních táborů vrátili do svých původních domovů v okresech Uherský Brod, Uherské Hradiště a Zlín, kde Blažej Dydy před válkou pobýval. Tito sice udávali, že B. Dydyho znají, ale o jeho působení v táborových funkcích odmítli svědčit (Nečas, 2008: 98). Je tedy možné, že se do ochoty svědčit proti němu promítly osobní (sousedské či příbuzenské) vazby. To ovšem mohlo ovlivnit i zaznamenané svědecké výpovědi.

Jak v knize *Žalující píseň* uvádí C. Nečas, „působení tzv. mezičasového faktoru bylo přitom zanedbatelné, poněvadž mezi časem dění a časem výpovědi uplynula poměrně krátká doba dvou až tří let. Všechny tyto okolnosti omezovaly možnost vědomého i nevědomého zkreslování a podporovaly naopak pravdivost shromážděných svědectví.“ (Holý, Nečas, 1993: 75). Část z vyslechnutých svědků pak uvedla, že obžalovaného neznají, a pokud ano, nikdy neslyšeli, že by se podílel na jakémkoliv týrání či fyzickém trestání vězňů. Větší skupinu svědků však tvořili ti, kteří shodně vypovídali v jeho neprospěch na základě konkrétních případů. Tyto výpovědi jsou jedinečným svědectvím a mohou nám sloužit jako zdroj informací o katastrofálních životních podmínkách jak v táboře v Hodoníně u Kunštátu, tak v Osvětimi.

Svědectví vztahující se k táboru v Hodoníně u Kunštátu

Jak již bylo zmíněno, Blažej Dydy působil nejprve jako svobodník v rámci vězeňské správy tábora v Hodoníně u Kunštátu. Dozorčí služba se tu vykonávala s takovou tvrdostí, že se záhy po skončení války začaly šířit pověsti o nelidském zacházení s vězni (Nečas, 1995: 66). Táborový lékař MUDr. Josef Habanec, s nímž byl proto sepsán v červenci 1946 protokol, popřel, že by kdy zjistil na zemřelých vězňích nějaké známky týrání. Vzpomněl si pouze na těžké ublížení na těle, které utrpěla těhotná vězeňkyně, když ukradla chléb a byla za to skopána tak, že jí odumřela velká část hýžděového svalstva. Poranění se nicméně podařilo v táborové nemocnici vyléčit a žena tam později porodila zdravé dítě (Nečas, 2005: 268).

Poměry, které panovaly v hodonínském táboře, byly nepříznivé pro všechny skupiny vězňů. Práceschopní vězňové se dělili na skupiny mužů, žen a mladistvých, které pak odcházely buď na vnější pracoviště, nebo dělaly v bezprostřední blízkosti a také uvnitř táborového areálu. Vnější pracoviště byla rozmístěna podél stavby nové silnice z Plzně do Moravské Ostravy. Na úseku Štěpánov nad Svratkou – Hodonín u Kunštátu – Rozseč nad Kunštátem byli muži využíváni při lamačských nebo dřevorubeckých pracích, ostatní vězňové při šterkařských, výkopových a tzv. režijních pracích. Za šterkařky bývaly určovány převážně ženy.

Ženských a mladistvých pracovních sil se využívalo také při výkopech zeminy a jejím rozvážení ve vozících nebo v kolečkách na násypy. Za špatně nebo pomaleji odvedenou práci byly vyměřovány fyzické tresty (Nečas, 2005: 273).

Do čela pracovních skupin byli velitelem tábora jmenováni vybraní vězni, kteří jako kápové (*Arbeitsgruppenälteste*) odpovídali za pracovní výkon a disciplínu spoluvězňů a neoficiálně používali hodností svobodníků (Nečas, 1995: 89). Pravým postrachem byl z vězeňských funkcionářů dle shromážděných výpovědí právě Blažej Dydy. Jaroslav Ištván (nar. 1928) patřil v Hodoníně do jeho pracovní čety a vypověděl, že Blažej Dydy byl „*brubě a násilnické povahy*.“ Také uvedl, že mu dal několik pohlavků za to, že „*jedenkrátě šel špatně v řadě, když šli na práci, poněvadž měl bolavou nohu*.“²⁷ František Kryštof (nar. 1898) popsal ve své svědecké výpovědi, že Blažej Dydy nenosil žádnou zbraň, ani pendrek. Když se však při práci stala nějaká chyba, a to i bez zavinění pracujících, např. když následkem náledí vykolejily vozíky na odvážení hlíny, obviněný si vypůjčil od přítomných četníků pendrek a bil jím pracovníky, kteří vozík obsluhovali.²⁸

Toto na vlastní kůži zažila také Aranka Danielová (nar. 1924), která vypověděla:

„Jednoho dne, bylo to v zimě, vozila jsem vozíky s kameny po kolejnicích. Jelikož bylo náledí, nemohla naše skupinka vozík z kopce dostatečně brzditi. Já jsem měla v ruce brzdící dřevěnou palici. Tato mi vyklouzla a vozík svou setrvačností sjel po kolejích a narazil na prázdné vozíky, aniž by se převrhl. Po tomto činu vzal mě cikán Many společně s cikánem Jaroslavem Danielem /četařem/ přehli mě přes pařez, Jaroslav Daniel sedl mě na záda u krku a cikán Many stál mi na nohou a býkovcem vyplatil mě 50 ran na zadnici. Po několika ranách jsem omdlela a potom měl cikán Many (Dydy) polel studenou vodou po celém těle. Když jsem nabyla vědomí musela jsem opět pracovat.“

Křiku A. Danielové, způsobeného bolestí, si všiml jeden četník, který prý přiběhl z tábora a Blažeje Dydyho za překročení pravomocí pokáral. S jakou svévolí si počínal, dokládá A. Danielová také tím, že Blažej Dydy společně s jiným vězněm, Jaroslavem Danielem, sami soudili spoluvězně během jakéhosi vlastního, před táborovými četníky utajeného soudu. „*Daniel byl předsedou, Dydy byl státním návodladním a pak ještě několik cikánů – svobodníků. Tam o své újmě soudili cikány kteří něco provedli a také je na místě vypláceli*.“²⁹

²⁷ MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 92, Zpráva Oblastní kriminální úřadovny v Brně, 2. 1. 1947.

²⁸ Tamtéž, fol. 26 a 27, Výslech svědka – František Kryštof, 22. 11. 1946.

²⁹ MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 54 a 55, Protokol – Aranka Danielová, 3. 12. 1946.

Podobně svědčila o působení Blažeje Dydyho v hodonínském táboře i Aloisie Pupucová (nar. 1924):

„Obviněný tam byl dozorcem nad pracovníky, nosil v ruce býkovec a při práci bil pracující cikány. Mně vysázal 50 ran tímto býkovcem na zadnici, když jsem jednou nemohla udržet těžký vozík naložený hlínou a kamením. Drželi mně dva četníci a obviněný mně bil. Měla jsem velké modřiny po tomto bití a byla jsem 14 dní na ošetřovně.“

Také dodala, že v Hodoníně po děvčatech žádal pod hrozbou bití, aby mu dávala chleba, který pak dával své manželce. Následně si pak v Osvětimi, kam byla odtransportována většina hodonínských vězňů, prý počínal stejným způsobem.³⁰

Že z jeho strany docházelo v táboře v Hodoníně u Kunštátu k bití spoluvězňů, nepopřel při výslechu ani sám Blažej Dydy. Prohlásil však, že to bylo vždy pouze z donucení, neboť měl od velitelství tábora nařízeno, aby menší pracovní poklesky trestal tělesnými tresty a v případě, že by tak neučinil, dostal by sám dvojnásobný trest. Výkon trestu prý spočíval v tom, že dostal od táborových četníků pendrek a musel vyplatit trestanému tolik ran, kolik mu bylo nařízeno.³¹

V rámci šetření bylo vyslechnuto také pět bývalých členů správního a dozorcího personálu hodonínského tábora včetně jeho velitele. Štábní strážmistr SNB Miroslav Výroba (nar. 1911),³² který tu jako kancelářský oficiant vykonával zdravotní službu, však Blažeje Dydyho nepoznal a o poměrech na pracovišti mimo tábor prý nic nevěděl.³³ Podobně vypověděl také četnický nadporučík Jan Sokl (nar. 1888),³⁴ toho času velitel okresního velitelství SNB v Krnově, který v hodonínském táboře působil jako hospodář a od počátku ledna do května 1943, kdy byl velitel tábora převelen do tábora v Letech u Písku, jej zastupoval.³⁵ J. Sokl navíc dodal, že „cikáni se mezi sebou navzájem často bili, což bývalo skorem na denním pořádku a nechovali se jeden vůči druhému nijak přátelsky.“³⁶

30 Tamtéž, fol. 23 a 24, Výslech obviněného – Blažej Dydy, 15. 10. 1946.

31 Tamtéž, fol. 23 a 24, Výslech obviněného – Blažej Dydy, 15. 10. 1946.

32 C. Nečas jej uvádí jako M. Wyrobu s tím, že patřil k několika málo příslušníkům správy a strážního mužstva tábora, který jednal s vězni slušněji (Nečas, 1995: 67).

33 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 65, Výslech svědka – Miroslav Výroba.

34 J. Sokl působil také jako velitel kárného pracovního tábora, který v Hodoníně u Kunštátu fungoval od roku 1940, ale pro zjištěné nedostatky ve styku s podřízenými byl odvolán a musel nastoupit na pozici táborového hospodáře (Nečas, 1999: 75).

35 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 157, Výslech svědka – Jan Sokl, 13. 2. 1947.

36 Tamtéž, fol. 97, Zpráva Josefa Sokla pro Zemský národní výbor v Brně, 8. 1. 1947.

Na Blažeje Dydyho si sice vzpomněl praporčík František Balaja (nar. 1904), v táboře působící jako kancelářský oficiant, ale nebyl si vědom žádného jeho pochybení.³⁷ Zato Emil Filípek (nar. 1896), toho času vrchní strážmistr SNB v Hulíně, potvrdil, že z příkazu okupantů byly vedoucími jednotlivých pracovních skupin ustanovovány především osoby „*energické*“ a „*surové povahy*“. Tou na sebe upozornil právě Blažej Dydy, který měl v kázeňských věcech volnou ruku: „*Měl nejhorší pověst v táboře a byl krajně bezohledným, při čemž bil aniž se ohlížel na poškozeného.*“³⁸

V porovnání s výpověďmi bývalých vězňů působí absurdně vyjádření bývalého táborového velitele štábního kapitána Štěpána Blahynky (nar. 1894), které sepsal 9. prosince 1946 a v němž se zastával svých podřízených a obhajoval jejich jednání vůči „*cikánskému zlu*“. O správnosti internace romských mužů, žen a dětí v táboře neměl žádné pochybnosti, neboť prohlásil: „*Veřejnost přijala toto opatření s ulehčením, že se zbavila metly venkova, jak cikáni byli právem nazýváni a aby se tyto nemohli více vrátiti, rozbourala jim domky, což se stalo téměř ve všech případech, jak jsem se dověděl. A byla to česká veřejnost, která cikánským zlem nejvíce trpěla.*“³⁹

Mimo jiné napsal:

*„K ilustraci poměrů v cikánském táboře v Hodoníně u Kunštátu uvádím, že mezi cikány bydlícími v táboře v Hodoníně byly rvačky, hádky, cizoložství, krádeže jak mezi sebou, tak ku škodě tábora a obyvatelstva vůbec na denním pořádku, cikáni se vzpírali každému pokusu o čistotu, byli zavšívěni jejich vinou tak, že vši v táboře měl každý včetně dozoru i lékaře, celý tábor byl pokálen výkaly a pobyt mezi těmito obyvateli, třeba jen na krátkou dobu, se stával nemožným.“*⁴⁰

Z katastrofálních hygienických a zdravotních podmínek, vyplývajících však především z velké koncentrace internovaných, viní pouze vězně a na závěr cynicky podotýká, že:

*„[...] poměry v táboře nakonec vinou cikánů a jejich nečistotou dopadly tak, že zde vypukl břišní tyf a tímto byli ohroženi jak cikáni samotní, tak i dozor a celé okolí a také několik případů této nemoci se vyskytlo jak mezi dozorem, tak i u obyvatelstva v Hodoníně. Ohrožovali tedy cikáni obyvatelstvo nejen svým způsobem života, ale také svými nemocemi a nejvíce tím trpěly osoby pověřeny jejich dozorem, vesměs Češi a dobří vlastenci, zatím co u cikánů nebylo ani potuchy po nějakém národním uvědomění.“*⁴¹

37 Tamtéž, fol. 217, Výslech svědka – František Balaja, 27. 2. 1947.

38 Tamtéž, fol. 195, Výslech svědka – Emil Filípek, 20. 2. 1947.

39 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 75, Vyjádření – Štěpán Blahynka, 9. 12. 1946.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž.

50

P r o t o k o l

sepsaný dne 3. prosince 1946 s cikánem [redacted] 8/

[redacted] dělník, české národnosti, t.č. bytem [redacted]
[redacted] české národnosti, údajně zachovalý, římskokatolík.

Předmětem výslechu je výpověď o činnosti cikána Blažeje Dydyho v době okupace.

Jmenovaný byv ve věci poučen a upozorněn na trestní následky nepravdivých výpovědí udává:

S cikánem Blažejem Dydyem jsem se poznal v pracovním táboře v Hodoníně u Kunštátu. Tento měl hodnost svobodníka a byl znám jako tyran cikánů. Měl jsem také v Hodoníně bratra Jaroslava Daniela narozený v roce 1922. Pokud vím, byl bratr jednou přistižen Blažejem Dydyem když šel v noci na záchod. Záchody byly venku při drátěném plotě. Dle výpovědi ostatních cikánů byl bratr při dopadení podezříván že chtěl z tábora utéci a byl cikánem Dydyem, který měl přezdívkou Many, společně snad s nějakými jinými cikány ubit. V márnici jsem ho viděl, odkud byl odvezen k pohřbení. O tom, že byl cikánem Many ubit při dopadení u plotu se všeobecně hovořilo. Bratr byl v Hodoníně jako zedník a byl vždy zdravý. Se mnou byla v Hodoníně moje matka Jana Ištvanová, která později v Osvěncímí zemřela a 7 sourozenců, z nichž není žádný na živu. Všichni zemřeli v Osvěncímí. Opravuji, dva z nich, děti, zemřeli ještě v Hodoníně.

Po dodání do Osvěncína jsem byl dán na oddělení 9, kde byl velitelem cikán Blažej Dydy - Many. Potvrzuji výpověď cikánky Aranky Danielové jejíž obsah je mi znám. Tento odpovídá plně pravdě a mohu jej kdykoliv potvrditi. Cikán Many byl postrachem cikánů, tyto bezdůvodně surově trestal až k smrti. Z Osvěncímí jsem odešel do Buchenvaldu a více jsem o cikány Many-Dydyem neslyšel. Předložená mi fotografie je totožná s cikánem Dydyem, přezdívkou Many. Více nemám k případu co podotknouti.

Protokol ukončen, správným shledán, přešten a podepsán.

V Bílovci dne 3.12.1946.

Sepsal: *Stojanovič* Svědek: *Michal Schuster* Vyslýchaný: *Karel Daniel*

Protokol s výpovědí Karla Daniela, Bílovec 3. 12. 1946. |

Zdroj: MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 57.

Pro potřeby otištění začerněním znepřístupňujeme osobní údaje.

Co se týče Blažeje Dydyho, příliš si na něj nepamatoval a s určitostí ho neidentifikoval ani na fotografii, neboť, jak uvedl, nechodil s vězni na práci a na žádný konkrétní případ fyzického násilí z jeho strany si nevzpomíná. Pouze dodal:

„Ani tak zv. svobodníci nebyli lepší ostatních cikánů a pamatuji si, že jsme tyto museli často střídati pro jejich výstřelky, buď že sami kradli, páchali jiné neřesti jako cizoložství, anebo se bili a pod. Nevím zcela určitě, ale zdá se mi, že i Blažej Didy byl této svoji funkce zbaven a nemýlím-li se stalo se tak proto, že něco odcizil. Toto ovšem nevím přesně.“⁴²

Při pozdějším výslechu 19. února 1947 byl však Š. Blahynka daleko konkrétnější. Uvedl, že Blažej Dydy „byl tak zvaným kápem, nebo, jak se v tamním táboře říkalo – svobodníkem, což byli cikáni, kteří se chovali lépe než ostatní a zdálo že budou držeti na pořádek a kteří měli za úkol vodit ostatní cikány na pracoviště a zpět a dbáti při tom o pořádek.“ Co se týče povahy Blažeje Dydyho, prý „byl stejně hrubý jako ostatní cikáni.“⁴³

Svědectví vztahující se ke KT Auschwitz-Birkenau

Hromadným transportem vězňů tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu⁴⁴ se spolu s dalšími vězni dostal Blažej Dydy dne 22. srpna 1943 do vyhlazovacího koncentračního tábora Auchwitz, konkrétně do části Birkenau, kde byl zřízen zvláštní tzv. cikánský rodinný tábor v části B-IIe. Ten sloužil k internaci Romů z velké části Evropy.⁴⁵ Také v osvětimském táboře brzy Blažej Dydy získal nižší funkci ve vězeňské samosprávě, která podléhala organizační struktuře SS a byla výkonným orgánem zdejšího teroru. Rekrutovala se z krutých a společensky vykořeněných kriminálních vězňů a jenom v nepatrné míře také z vězňů politických (Nečas, 1994: 25). Vězeňští funkcionáři uvnitř tábora dbali na dodržování denního táborového řádu a plnění všech nařízení mimo jeho rámec, zjišťovali celkový počet vězňů, přidělovali jim – a z přidělů kradli – potraviny a oděvy, kontrolovali stav čistoty tábora, obytných bloků i vězňů samotných, brali úplatky za dobré zacházení, libovolně určovali viníky a sami na nich prováděli výkon trestů apod. Mimo to rozhodovali i o formování a rozdělování pracovních skupin, zjišťovali jejich doprovod při odchodech a návratech do tábora, vykonávali dozor nad dodržováním pracovního tempa a výkonnosti apod. (Nečas, 1994: 25). Jejich stálou výzbrojí byly hole nebo obušky.

⁴² Tamtéž.

⁴³ MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 174 a 175, Výslech svědka – Štěpán Blahynka, 17. 2. 1947.

⁴⁴ Více k transportům do KT Osvětím např. Nečas, 1997: 33-35.

⁴⁵ Více např. Holý, Nečas, 1993, Nečas, 1994, Nečas, 1995.

Navíc byli příslušníci vězeňské samosprávy osvobozeni od tělesné práce. Bydleli po jednom nebo po dvou v malých místnostech za vchodem do jednotlivých bloků, kde měl každý své lůžko s prostěradlem a příkrývkou. Dostávali vyšší přiděly jídla a potravin, které si doplňovali z rozkrádaných vězeňských přidělů, z majetku židovských transportů nebo z balíčků z domova. Dokázali si také zaopatřit cigarety a alkohol (Nečas, 1999: 128). Chodili dobře a čistě oblečení a nosili na rukávech pásky (*Binde*), označující jejich služební postavení (Nečas, 1994: 25). Černé pásky na rukávech označovaly vězeňské funkcionáře s nejvyšší mocí a privilegii: starší kápo (*Lagerältester*), starší nemocnice (*Lagerältester des Häftlingskrankenbau*), hlavní písaři (*Rapportschreiber*), kápo tábora (*Lagerkapo*).

Zatímco vyšší funkce zastávali němečtí a polští kriminální a političtí vězňové, nižší funkce byly přenechány romským vězňům převážně z Německa a výjimečně také z Protektorátu a z některých dalších zemí. Červené pásky patřily funkcionářům zajišťujícím pořádek na jednotlivých blocích: staršímu bloku (*Blockältester*), jejich zástupcům (*Vertreter*), písařům (*Blockschreiber*) a starším světnic (*Stubendienst*), kteří měli na starost jednotlivé části bloků.

Nižší funkcionáři, označení žlutými páskami, odpovídali za pracovní výsledky jednotlivých pracovních skupin a byli odstupňováni jako nadkápoové (*Oberkapo*), kápoové (*Kapo*), podkápoové (*Unterkapo*) a předáci (*Vorarbeiter*) (Nečas, 1994: 26). Takto odstupňovaná táborová moc vládla po celý den terorem, jehož aparát používal kruté prostředky fyzického a psychického násilí k izolaci, týrání a zabíjení vězňů (Nečas, 1994: 26).

Kromě Blažeje Dydyho patřili mezi nižší vězeňské funkcionáře ve funkcích štubového neboli staršího světnice (*Stubendienst*) někteří další protektorátní

Policejní fotografie Blažeje Dydyho. | Zdroj: MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 54, Protokol výpovědi A. Danielové ze dne 3. 12. 1947.

Romové.⁴⁶ Později Blažej Dydy dozíral jako pomocník kápa (*Unterkapo*) nad pracovní kolonou, která byla nasazena na stavbu kanalizace. Emílie Růžičková (nar. 1919) vypověděla, že Blažej Dydy chodil ustrojen v hnědé uniformě „s *placatou čepicí bez jakéhokoliv označení*“ a na ruce míval zavěšený gumový obušek, „*kterým nemilosrdně cikány i cikánky bil, že někdy zůstali na zemi ležeti.*“⁴⁷ Dle některých svědectví uměl hovořit německy, což mu v táboře pomáhalo, aby se mohl svým nadřízeným zavděčit. Takové chování mu také bylo později vyčítáno ve svědeckých výpovědích. Aranka Danielová (nar. 1924) to shrnula takto:

*„Celkově měl pověst cikán Dydy mezi cikány jako vrah, což nebylo vzhledem k jeho počínání nikterak přehráno. Cikány byl proto odsuzován že veškeré jeho počínání konal jako cikánský soukmenovec na vlastní pěst a dobrovolně, aby si získal přízeň Němců.“*⁴⁸

V podobném duchu vypověděla Emílie Růžičková (nar. 1919): „*Když prováděl práci v barácích prováděl němec, jednal s cikány dosti slušně, ale když ji prováděl cikán Dydy, tak na cikány řval, že to nemají v pořádku, a když mu některý odmluvil, tak jej nemilosrdně tloukl tím, co mu přišlo do ruky.*“⁴⁹

Sám Blažej Dydy v protokolu popisuje své působení v osvětimském táboře takto:

*„Po dobu svého pobytu v konc. táboře Osvěnci jsem si hleděl po delším pobytě opatřit si nějakou lepší funkci nebo postavení. Bylo to přirozené, neboť poměry v táboře byly brožné. [...] Dostal jsem nesčetněkrátě bití jen za to, že malé děti na mém bloku od hladu křičely.“*⁵⁰

V osvětimském tzv. cikánském táboře stejně jako v jiných částech byla katastrofální stravovací situace. Dospělý vězeň měl podle táborové normy dostávat ke snídani půl litru kávy nebo čaje, k obědu litr polévky a několik brambor a k večeři totéž co ke snídani a čtvrtku chleba s příkrmem. Dětem do zrušení jejich zvláštních přidělů bylo předepsáno vydávat čtvrt litru mléka a čtvrtku chleba, v poledne půl litru krupicové nebo ovesné kaše, pudinku s nudlemi či brambor vařených s kopřivami a večer čtvrt litru mléka se čtvrtkou bílého chleba s máslem nebo margarínem (Nečas, 2005: 306). S těmito dosti nízkými norma-

46 Nečas uvádí Jaroslava Daniela, Karla Daniela, Karla Dydyho, Karla Holomka, Antonína Kloce a Ludvíka Murku (Nečas, 1999: 128).

47 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 111, Protokol – Emílie Růžičková.

48 Tamtéž, fol. 54 a 55, Protokol – Aranka Danielová, 3. 12. 1946.

49 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 111, Protokol – Emílie Růžičková.

50 Tamtéž, fol. 6, Zpráva o převzetí vězně, 12. 8. 1946.

mi se však denní přiděl jídla nikdy neshodoval. Příčinou bylo rozkrádání ze strany příslušníků organizačně-správního aparátu stejně jako blokařů a kápů při samotném výdeji jídla.

O nedodržování přidělů hovořili také někteří svědci u soudu s Blažejem Dydy. Antonín Daniel (nar. 1909) vypověděl o množství jídla, které Blažej Dydy vydával, mimo jiné toto:

„Byly to o moc menší porce podle jiných bloků, poněvadž obviněný vykrojoval vnitřek chleba a nechával si jej pro sebe a svou rodinu. Proto byla úmrtnost dětí a dospělých na bloku č. 9 o mnoho větší podle jiných bloků, poněvadž se trpělo podvýživou.“⁵¹

Svědci často uváděli, že nejvíce ran schytali vězni právě za stížnosti na malé přiděly jídla. Ludmila Danielová (nar. 1901) v protokolu uvedla:

„Přiděl potravin, který byl určen pro děti, nevydával všecek a nechával si pro sebe a svou rodinu, kteří byli také v Osvětimě vězněni. Když si matky dětí chtěly stěžovat u Blokaře, připustil je k němu, ale popřel, že by jim potraviny nevydal, pak matky dětí za to, že si byly stěžovat, surově strýral.“

Také si vzpomněla, že vězeňkyni Andělinu Danielovou „přeložil přes kamna a toporem od krompáče zmlátil hlava nehlava, která za 15 minut po bití skonala.“⁵²

Podobně svědčila také Aranka Danielová (nar. 1924):

„Měli jsme tehdy půl litru polívky denně. Dydy naléval polévku do misek naběračkou, při čemž nikdy nenabral plnou míru a to ještě při nalívání stočil naběračku tak, že část polévky vylil na zem. Na naše upozornění vzal topírko od krompáče a tímto nás – myslím tím cikány, kteří se obražovali – týral. Za zbytek polévky, který v kotle zůstal, požadoval chléb, ačkoliv měl tyto zbytky zdarma rozdat.“

Jaká atmosféra vládla při nuzných přidělech jídla, ukazuje další svědectví Jana Holomka (nar. 1928):

„...Když Dydy vydával jídlo na komandě, tak vězně při tom mlátil a také jsem viděl, že mnoho vězňů při tom utloukl. Nejvíce se mstil na českých cikánech a nejvíce jim bral jídlo.“⁵³

51 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 100, Protokol – Antonín Daniel, 11. 1. 1947.

52 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 99, Protokol – Ludmila Danielová.

53 Tamtéž, Protokol – Jan Holomek, 9. 12. 1946.

Další konkrétní tragický případ popsala opět Aranka Danielová (nar. 1924), jejíž matka Františka Danielová požádala jednou Blažeje Dydyho o přídavek polévky.

„Tento ji polévku přidal ale ihned žádal aby mu pak odvedla příděl chleba. Když se pak chléb vydával, přišel Dydy k matce a chleba ji chtěl odebrat. Matka mu jej nechtěla vydat a proto ji pěstí udeřil do tváře, až jí vyrazil přední zuby a spadla na kamennou dlažbu v bloku, čímž byla v obličeji značně zraněna. Chtěla jsem jít pro vodu k vodovodu abych matce ránu omyla, Dydy mě však uhodil a zabránil abych mohla vodu přinést.“

Ještě tu noc za bolestivého naříkání matka A. Danielové zemřela.⁵⁴

František Holomek (nar. 1899) popsal praktiky, kterými se obohacoval Dydy o přiděly chleba takto:

„Mnozí Cikáni dávali obviněnému svůj příděl chleba ze strachu, aby je nebil a aby se u něho měli lépe. Obviněný to dělal obvykle tak, že přišel za nějakým Cikánem a řekl mu, aby mu dal chleba. Tuto jeho žádost se pro jeho surovost nikdo neodvážil odmítnouti.“⁵⁵

Každý, kdo se vzepřel táborovému teroru, byl nemilosrdně potrestán. Ze skupinových trestů byla nejčastější trestná cvičení a trestná práce. Obávaným trestem pro provinilce býval zákaz výdeje oběda při jejich plném pracovním nasazení. Jednotlivé vězňové trestali zavěšením za ruce na stropní trámy v obytných blocích (Nečas, 1999: 165). Nejčastějším individuálním trestem však bývalo bití, které se provádělo na zvláštní lavici na strážnici nebo přímo před očima spoluvězňů. Trestaný musel v německém jazyce odpočítávat rány holí, jichž mu bylo na obnažené hýždě vysázeno pět až pětadvacet (Nečas, 1999: 166).

Vězni vysílení podvýživou, nemocemi a těžkou prací nebyli často schopni vydržet fyzické tresty a někteří z nich krátce nato zemřeli. To na základě svědecktví bývalých internovaných také konstatoval soud ve svém rozsudku, když v případě Blažeje Dydyho uznal jako polehčující okolnost, že jeho zločiny byly sice spáchány ve službách Německa, „ale na druhé straně spoluzpůsobily při tom i další činitelé zejména pak to, že cikáni byli na mnoze vyhladovělí, nemocní a jedině tak se dá vysvětliti, že velmi snadno podléhali zranění, způsobenému třebas i několika ranami, čemuž by se při včasné lékařské pomoci dalo předejít.“⁵⁶

54 Tamtéž, fol. 54 a 55, Protokol – Aranka Danielová, 3. 12. 1946.

55 Tamtéž, fol. 221, Výslech svědka – František Holomek.

56 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

Pro národní bezpečnosti
 úřadatelství stanice Horní Moravice, okr. Rýmařov.

Protokol

sepsaný dne 11. ledna 1947 na stanici SNB v Horní Moravici, okr. Rýmařov
 s [redacted], toho času bytem v Karlově [redacted]
 [redacted], za přítomnosti předsedy MNV v Karlově Ladislava Cabejška a strážm.
 SNB Zdenka Krůčka.

Předmětem výslechu jest výpověď Ludmily Danielové, Cikánky, která byla
 vězněna v koncentračním táboře Osvětimi, stran chování Blažeje Dydy cika
 na který tam zastával funkci kapa.

Jmenována byla naponuta aby vypovídala pravdu udává:

Podle přiložené fotografie poznala jsem určitě Blažeje Dydy, který měl
 přezdívku Manus. V roce 1942 5. srpna byla jsem odvečena do pracovního
 tábora Hodonínku, okr. Kunštát, tam jsem poznala Blažeje Dydy, že by tam zas-
 tával nějakou funkci to si nepamatuji. V Hodonínku jsem byla do roku 1943
 potom jsem byla odvečena do koncentračního tábora Osvětimi zároveň s
 Blažejem Dydy. V Osvětimi ze začátku vydával Dydy jídlo na bloku č. 9
 na kterém jsem byla i ja uvězněna. Přiděl potraviny který byl určen pro dě-
 ti nevydával vůbec a nechtěl si pro sebe a svou rodinu, kteří byli také
 v Osvětimi uvězněni. Když si matky děti chtěly stěžovat u Blokaře připue-
 til je k němu ale popřel že by jim potraviny nevydal, pak matky děti za to
 že si byly stěžovat surově stýral. Pamatuji se, že Anđelínu Danielovou pře-
 ložil přes káma a toporem od krompače zmlátil hlava ne hlava která za
 15 minut po bítí skonala. Doktor jménem Boris, polák, zjistil že měla pře-
 ražený vaz. Později vykonával dozor Blažeje Dydy nad vězni kteří vozili
 písek na železném voze mezi vězni byl též můj syn Rudolf Daniel který
 tlačil vůz a na kterého volal Dydy aby tlačil a syn už nemoh tak při-
 běhl k němu Dydy a udeřil jej toporem pouze jednou za krk a můj syn
 Rudolf Daniel byl na místě usmrcen. Ja jsem dělala uklid před blokem č. 9
 odkud jsem všechno viděla. Tento případ se udál asi v měsíci prosinci,
 1943. Mimo to podotýkám že Dydy neustále pachal surovosti a snad i vraž-
 dy o kterých sama nevím ale denně se o tom mluvilo na bloku č. 9. Jiných
 svědků o chování Blažeje Dydy nemohu udáti poněvadž jsem je jménem nezna-
 la. Více nemohu a věc udáti.

Skončeno přečteno schledáno správným podepsano:

Horní Moravice, dne 11. ledna 1947.

Vyslychající:

Svědék:

Vyslychána:

strážm. Krůčka

Cabaj

+++

Protokol s výpovědí Ludmily Danielové, Horní Moravice 11. 1. 1947. Zdroj: Zdroj: MZA Brno,
 C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 99.
 Pro potřeby otištění začerněním znepřístupňujeme osobní údaje.

Marie Adamová (nar. 1903), která se podílela na podání trestního oznámení na Blažeje Dydyho, ve své výpovědi udává, že obžalovaný byl „ozbrojen buď penderkem, nebo toporem od motyky nebo od rýče. Těmito předměty při práci byl pracující vězně, buď když myslel, že učinili něco špatně anebo také úplně bez příčiny.“ Popsala také dva konkrétní případy, při nichž ve funkci dozorce projevil svou krutost ke spoluvězňům. První se týkal Marie Pupucové, která při nošení těžkých kamenů klesla vysílením k zemi.

„Obviněný zuřivě k ní přiskočil a počal jí mlátit toporem po celém těle a křičel při tom, že ji musí zabit. Viděla jsem, že jakmile obviněný uhodil Popucovou toporem po hlavě, tato pozbyla vědomí a viděla jsem z toho, že Popucová asi byla usmrčena. Nikdo z nás přítomných nemohl ji přispěchat na pomoc, protože obviněný by ho byl zranil, případně i usmrtil. V poledne, když jsme měly pracovní přestávku jsem se dozvěděla, že Marie Popucová, která byla po bití odnesena na nosítkách, zemřela.“

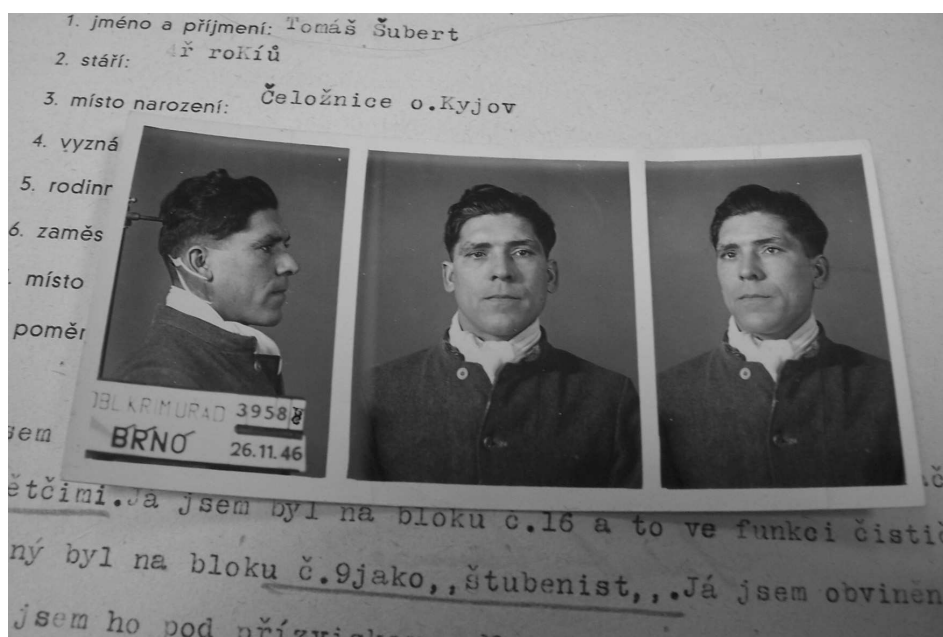
Marie Adamová jako svědek popsala také druhý případ, který se týkal její sestry Karolíny Danielové. Když zástup žen směřujících na hromadnou koupel procházel kolem Blažeje Dydyho, kopl ji prý do žaludku tak prudce, že se svalila na cementovou podlahu, narazila na tvrdý sloup a zůstala ležet v bezvědomí. V tomto stavu ji bez možnosti lékařského ošetření M. Adamová odnesla na ubikaci a položila na postel. Asi za hodinu poté její sestra zemřela.⁵⁷ Další svědek, Karel Vrba (nar. 1905), sice neviděl, že by obžalovaný někoho usmrtil, ale viděl, že lidi bez příčiny kopal a bil. Na vlastní oči však viděl, jak dvě ženy přehnul přes velký kámen, tloukl je a přitom si pískal. Podle K. Vrby „prostě obviněný byl postrachem pro svou surovou povahu“.⁵⁸

Ve své výpovědi Františka Danielová (nar. 1912), jež byla vězněna v hodonínském (zde pomáhala v táborové nemocnici) i osvětimském táboře, uvedla, že Blažej Dydy „týral a bil jak osoby dospělé tak i malé děti z tohoto bloku číslo 9.“ O následném úmrtí těchto osob však nic nevěděla, nicméně sama prý od Blažeje Dydyho dostala „25 ran toporem od krumpáče za to, že děti vykonaly svoji malou potřebu na koberec“ a ona tuto věc vzala na sebe. Po následující tři týdny si pak nemohla sednout a na zádech a zadnici měla samé krevní podlitiny.⁵⁹ Další bývalá vězenkyně Františka Danielová (nar. 1920) vypověděla mimo jiné také o smrti svého sedmiletého syna, který při chůzi nedopatřením zavadil o Blažeje Dydyho:

57 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 28, Výslech svědka – Marie Adamová, 22. 11. 1946.

58 Tamtéž, fol. 20 a 46, Výslech svědka – Karel Vrba, 4. 10. 1946.

59 Tamtéž, fol. 133.

Policejní fotografie Blažeje Dydyho. Zdroj: MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 54, Protokol výpovědi A. Danielové ze dne 3. 12. 1947.

„Tento ho chytil za ruku a přede mnou s ním udeřil o betonovou dlažbu. Chlapec můj počal ihned otékat a během 14 dnů, aniž by byl lékařsky ošetřen, na též bloku v mé posteli zemřel.“⁶⁰

Při výslechu se Blažej Dydy opět hájil tím, že musel trestat spoluvězně za poklesky jen proto, že to měl nařízeno a pod hrozbou vlastního trestu. Zpravidla mělo jít o pět, nejvýše deset ran klackem, přičemž nikdy prý nedostal příkaz k tomu, aby někoho usmrtil anebo těžce zranil.⁶¹ Svědek Alois Herák (nar. 1906), působící na bloku č. 9 jako holič, vysvětloval Dydyho „přísné“ chování jeho strachem z německého nadřízeného blokaře. Ten ho prý také několikrát zbil rukou či toporem od krumpáče. Zajímavé je také jeho svědectví o dalších osudech Blažeje Dydyho:

„Spolu s obviněným a ostatními muži byl jsem odtransportován z Osvěncimi do Buchenwaldu a odtud do Nordhausenu a pak do Dory. Z tábora Bauderode byli jsme posláni začátkem roku 1945 transportem do plynových komor. Z transportu jsem utekl spolu s obviněným a při pronásledování hitlerovou mládeží, byl jsem později zadržen v lese, kdežto obviněnému se podařilo utéci.“⁶²

⁶⁰ Tamtéž, fol. 108, Protokol – Františka Danielová.

⁶¹ Tamtéž, fol. 23 a 24, Výslech obviněného – Blažej Dydy, 15. 10. 1946.

⁶² MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 44, Výslech svědka – Alois Herák, 29. 11. 1946.

Bývalý vězeň z Osvětimi Rudolf Daniel (nar. 1911) během výslechu poznal na předložené fotografii Blažeje Dydyho. Pracoval však v druhém komandu, a tak s ním neměl žádné zkušenosti, ale „z *vlastního postřehu však je mu známo, že cikány bil, z vyprávění pak ví, že jich též několik zabil a byl postrachem tábora*“.⁶³ Jan Holomek (nar. 1928) vypověděl, že Dydy při práci mlátil holí spoluvězně a že viděl, „*jak tito zůstávají na zemi mrtví*“.⁶⁴

Ve prospěch Blažeje Dydyho vypovídal např. František Murka (nar. 1908), který pracoval v Osvětimi pod jeho dozorem při kanalizačních pracích po dobu asi 14 dnů a nikdy nebyl svědkem žádného bití a týrání vězňů z jeho strany.⁶⁵ Podobně svědčila Marie Murková (nar. 1896).⁶⁶ Emílie Růžičková (nar. 1919) dosvědčila pouze bití vězňů ze strany Blažeje Dydyho, nikoliv však jakoukoliv vraždu. Nicméně prohlásila, „*že někteří, hlavně kteří byli slabší, po bití za několik dní zemřeli*“.⁶⁷ Naproti tomu bratranec Blažeje Dydyho, Iren Herák (nar. 1912), a jeho žena Albína Heráková shodně uvedli, že nikdy neviděli ani neslyšeli od jiných vězňů o jakémkoliv hrubém chování Blažeje Dydyho.⁶⁸ O mnoho let později však Iren Herák vypověděl C. Nečasovi:

„Blokaři a kápa byli většinou Cigáni. Ani doma, nikde sa tak neměli, jak tam, jak sa měli tam. Boty vysoké, rajtky, všecko oblečení. A to jídlo také. Oni všecko rozdávali, aj ten chleba, aj ten oběd, všecko, co bylo. A oni nás šidili, oni to kradli zas pro sebe lebo tú svoju rodinu. Aj z Bojkovic tam jeden byl, Murka Tonda. ... Lebo Didy Blažej, ten z Březůvek.“ (Nečas, 1994: 133)

Obžaloba a odsouzení Blažeje Dydyho

Když byly v rámci vyšetřování shromážděny svědecké výpovědi, dne 14. dubna 1947 podal veřejný žalobce u Mimořádného lidového soudu v Brně na Blažeje Dydyho obžalovací návrh. Ten byl postaven na obvinění ze surového zacházení se spoluvězni, z podpory nacistického hnutí, z obohacování na úkor spoluvězňů, těžkého poškození na těle tří osob a způsobení smrti celkem 19 osob.⁶⁹

Veřejné hlavní přelíčení s předsedajícím soudem dr. Bajajou se konalo 29. dubna 1947 v Brně. Blažej Dydy tu mj. prohlásil, že se částečně cítí vinen. Během soudního přelíčení kromě něj vypovíдали jako svědci bývalí vězni osvětimského tábora

63 Tamtéž, fol. 106.

64 Tamtéž, Protokol – Jan Holomek, 7. 12. 1946.

65 Tamtéž, fol. 123.

66 Tamtéž, fol. 122.

67 Tamtéž, fol. 111, Protokol – Emílie Růžičková.

68 Tamtéž, fol. 127.

69 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 257, Obžalovací návrh – Blažej Dydy, 14. 4. 1947.

Vladimír Daniel, Julie Danielová, Ladislav Malík a Josef Růžička, kteří svědčili proti němu. Žádost Blažeje Dydyho, aby byly vyslechnuty další osoby, byla soudem zamítnuta.⁷⁰ Obžaloba a následný rozsudek vycházely z tzv. velkého retribučního dekretu, tj. dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Vina Blažeje Dydyho byla založena na třech bodech, vyplývajících z dokázaných zločinů na základě svědeckých výpovědí.⁷¹

První se týkal jeho vyhrožování a surového zacházení se spoluvězni v táborech v Hodoníně u Kunštátu a Osvětimi, což *„zejména spácháno bylo za okolností zvláště přitěžujících, takto tedy podporoval nacistické hnutí.“*⁷² Tím se dopustil zločinu proti státu podle § 3/1 retribučního zákona, který se týkal těch, kteří v době zvýšeného ohrožení republiky propagovali nebo podporovali nacistické nebo fašistické hnutí, nebo těch, kteří v oné době tiskem, rozhlasem, filmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvalovali nebo obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky, nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených. Osoba páchající tyto zločiny měla být souzena těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí.

Druhý bod uváděl, že se dopustil zločinu těžkého poškození na těle, když *„při výkonu funkce dozorce /Kápa/ tedy ve službách a zájmu Německa, tloukl dřevěným nebo gumovým obuškem nebo jiným způsobem jemu podřízené spoluvězně, zejména cikány české národnosti, ne sice v úmyslu, aby je usmrtil, ale přece v jiném nepřátelském úmyslu tak, že z toho vzešlo porušení zdraví a nezpůsobilost k povolání trvající alespoň 20 dní.“*⁷³ Tímto se měl dle § 5/2a. retr. zákona dopustit zločinu proti osobám, tj. zločinů veřejného násilí neoprávněným omezováním osobní svobody, veřejného násilí vydíráním, veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním a těžkého poškození na těle. Zločinům proti osobám odpovídaly dle zákona tresty těžkým žalářem od deseti do dvaceti let.

V třetím bodě Mimořádný lidový soud vinil Blažeje Dydyho ze zločinu nejtěžšího, tj. ze způsobení smrti následkem trestání holí u dvanácti konkrétních osob a dalších blíže nezjištěných osob (*„3letého cikánského dítěte, neznámého cikána, cikána Bohuše a cikána Reiminiuse“*).⁷⁴ Tím byla splněna skutková podstata zločinu proti osobám dle § 7/3 retr. zákona, které obvinění způsobili udáním, soudním usnesením, rozsudkem, nařízením nebo správním rozhodnutím jakéhokoliv druhu, výkonem rozsudku, nařízením nebo správním rozhodnutím nebo jinak smrt obyvatele republiky, těžké ublížení na těle obyvatele republiky s ná-

70 Tamtéž, fol. 259–262, Hlavní přelíčení, 29. 4. 1947.

71 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

72 Tamtéž, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

73 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

74 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

Lsp 341/47 - 228

J m é n e m r e p u b l i k y .

Mimořádný lidový soud v B r n ě uznal po veřejném hlavním přelíčení dne 29. d u b n a 1947 konaném, takto právem :

Obžalovaný

Blažej D y d y , - přezdívkou M a n y ,

narozený 6. dubna 1917, dělník, české národnosti, cikán, posledně bytem ve Vítkově, t.č. v zajištění v Brně, na Cejlu,

j e s t v i n e n , ž e

1./ v době zvýšeného oproštění republiky tím, že v koncentračních táborech v Hodoníně u Lanšátu, Osvětimi / Auschwitzu při výkonu funkce dozorce na práci a pořádek v těchto táborech nad cikánskými spoluvězni české i jiné národnosti s těmito surově a hrubě zacházel, týral je různými způsoby a bil je, nebezpečně jim vyhrožoval, aby na nich vynucoval kázně a disciplínu v táborech a při práci, jednak co největší pracovní výkony, jednak pro jejich slabší pracovní výkony způsobené vyhladěním, hladem a nelidským zacházením a také zcela bezodvodně, a to zejména spěchano bylo za okolností zvláště přitěžujících, takto tedy podporoval nacistické hnutí,

2./ dopustil se složinu těžkého poškození na těle podle § 152 tr.zák., tím, že v době téže a tentéž při výkonu funkce dozorce / kápa / tedy ve službách a v zájmu Německa, tloukl dřevěným nebo gumovým oštěpem nebo jiným způsobem jemu podřízené spoluvězně, zejména cikány české národnosti, ne siže v úmyslu, aby je umrtvil, ale přece v jiném nepřátelském úmyslu tak, že z toho všeobecně porušení zdraví a nespasobilitat k povolení trvajících alespon 20 dní Františky Danielové, Vaškové a Františka Holomka,

3./ že v téže době ve službách a v zájmu Německa jako dozorce v koncentračních táborech v Osvětimi velmi hrubým zacházením se spoluvězni - ciká zejména tím, že tyto surově trestal holi způsobil smrt těchto osob: Marie Pupoové, Karoliny Danielové, Františky Danielové, Ferdinandy Matějce, Rudolfa Daniela / aliase Adama / Amálie Adamové, Anděly Danielové, Anny Holomkové, Anny Danielové, Miroslava Daniela, Františka Horáčka, Rudolfa Pařnera a dalších blíže nezjištěných osob a to 9-10 letého cikánského dítěte, neznámého cikána, cikána Bohuse a cikána Reinmuse a

t í m s e d o p u s t í l

ad 1./ složinu proti státu podle § 3/1 retr.zák.
ad 2./ složinu proti osobám dle § 5/2a. retr.zák.
ad 3./ složinu proti osobám dle § 7/3 retr.zák. a

o d s u z u j e s e

za to podle § 7a/3. retr.zák., se zřetelem na ustanovení § 34 tr.zák. a za použití ustanovení § 29/2 retr.zák. k trestu těžkého žaláře na

d o ž í v o t í ,

zostřeno jedním tvrdým ložem čtvrtletně a dle § 389 tr.zák. k náhradě nákladů trestního řízení.

267

Rozsudek Mimořádného lidového soudu v Brně z 29. 4. 1947, první strana. |
Zdroj: MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 267.

sledky, nebo jeho deportaci. Takto kvalifikované zločiny se měly dle zákona trestat odsouzením k trestu smrti.

Od trestu smrti však soud upustil pro jeho nepřiměřenou přísnost po zvážení okolností, za nichž se obžalovaný dopustil trestních činů. „*Spáchal je totiž v koncentračním táboře Osvětimi, ve zvláštním prostředí, kdež udržování kázně a pořádku nad blokem v počtu 700 lidí /cikánů/ nebylo úkolem snadným a obžalovaný musel jakž takž pořádek udržovati, neboť podléhal dozoru německých blockařů a za každý poklesek svých spoluvězňů byl sám, když se na to přišlo, potrestán.*“ Na základě rozsudku Mimořádného lidového soudu č.j. LSp 341/47-228 byl tedy Blažej Dydy odsouzen „*k trestu těžkého žaláře na doživotí, zostřeného jedním tvrdým ložem čtvrtletně a dle § 389 tr.ř. k náhradě nákladů trestního řízení*“. Naproti tomu byl soudem osvobozen od obžaloby ze zločinu proti majetku (okrádání a obohacování se při přidělech stravy v hodonínském a osvětimském táboře) a také od obžaloby ze zločinu zabítí u tří osob v táboře Osvětim.⁷⁵

Dne 16. května 1947 byl Blažej Dydy předán do trestnice v Mírově, kde zůstal až do svého propuštění.⁷⁶ Pokusil se několikrát zažádat o odnětí trestu, přičemž poprvé žádal v červnu 1948 o udělení milosti, což však bylo rozhodnutím ministerstva spravedlnosti v Praze zamítnuto.⁷⁷ V žádosti uvádí mimo jiné, že během svého věznění v koncentračních táborech v Německu ztratil celou svou rodinu i manželku se třemi dětmi. Také píše: „*Podle mého vědomí a svědomí, nedopustil jsem se těch činů, jež kladeny mi byly za vinu a staly se tak podkladem pro mé odsouzení. Již výše uvedené vyhubení všech mých drahých vylučuje, abych se provinil tak, jak bylo žalováno.*“ V lednu 1952 požádal Blažej Dydy opět o prominutí trestu cestou milosti, což však bylo zamítnuto okresním trestním soudem v Brně „*vzhledem k povaze a k tíži spáchaných zločinů, jakož i vzhledem k nepříznivým výsledkům provedeného šetření u činitelů lidové správy*“.⁷⁸ O propuštění se pokusil znovu roku 1953 v rámci řízení o individuální amnestii, ale ani v tomto případě neuspěl.⁷⁹ Na počátku roku 1955 zažádal Blažej Dydy o obnovu trestního řízení. Jako důvod v žádosti uvádí, že byl odsouzen na základě nepravdivých a nesprávných svědeckých výpovědí a že k soudnímu přelíčení roku 1947 nebyli připuštěni jím navrhovaní svědci, kteří by měli být znovu vyslechnuti.⁸⁰ Lidový soud trestní v Brně žádost zamítl jako nedůvodnou, protože ani nová případná zjištění by nemohla změnit výrok soudu o trestu.⁸¹ Na základě rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 9. května 1955 mu byl doživotní trest změněn na trest dočasného odnětí svobody na 25 let s předpokládaným propuštěním 12. srpna

75 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 267, Rozsudek, 29. 4. 1947.

76 Tamtéž, fol. 273.

77 Tamtéž, fol. 280.

78 MZA Brno, C 141 Mimořádný lidový soud v Brně, sig. Lsp 341/47, fol. 279.

79 Tamtéž, fol. 281 a 283.

80 Tamtéž, fol. 286, Žádost o obnovu trestního řízení, 10. 1. 1955.

81 Tamtéž, fol. 298, Usnesení, 4. 11. 1955.

1971.⁸² Další žádosti o milost z let 1955 a 1956 stejně jako žádost o podmíněčné propuštění z roku 1956 byly neúspěšné.

Teprve v červenci roku 1961 byl Blažej Dydy z rozhodnutí krajského soudu v Ostravě podmíněčně propuštěn na svobodu.⁸³ Na základě amnestie z 9. května 1968 mu byl prominut zbytek zkušební doby v délce tří let.⁸⁴ Blažej Dydy po propuštění žil v Uherském Hradišti, kde také v nezjištěném roce zemřel.

Blažej Dydy se stal paradoxně jediným odsouzeným za zločiny spojené s genocidou Romů na našem území. Proti správnímu a dozorčímu personálu protektorátních tzv. cikánských táborů nenašly retribuční dekrety prezidenta republiky E. Beneše uplatnění. Před soudem sice stanul také Josef Janovský, velitel tzv. cikánského tábora v Letech u Písku, Mimořádný lidový soud v Praze však v jeho případě dne 9. září 1948 vynesl zprošťovací rozsudek.⁸⁵ Kromě toho případu pak byli ještě dva dozorcí z letského tábora potrestáni kázeňskými tresty (tedy nikoliv soudem).

Případ Blažeje Dydyho je jedním z mnoha retribučních soudních procesů, které se odehrály v poválečném Československu. Do května 1947, kdy činnost mimořádných lidových soudů skončila, retribuční soudy dokončily 38 316 případů z celkového počtu, tj. zhruba 31 % z původního počtu 132 549 kauz (Frommer, 2010: 155).

82 Tamtéž, fol. 289.

83 Tamtéž, fol. 366 a 421.

84 Tamtéž, fol. 424.

85 NA, Mimořádný lidový soud Praha, sig. Ls 678/48.

Literatura

- FROMMER, Benjamin. 2010. *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia.
- HOLÝ, Dušan, NEČAS, Ctibor. 1993. *Žalující píseň. O osudu Romů v nacistických koncentračních táborech*. Brno, Ústav lidové kultury ve Strážnici.
- KNESEBECK VON DEM, Julia. 2011. *The Roma Struggle for Compensation in Post-War Germany*. Hertfordshire, University of Hertfordshire Press.
- Memorial Book: The Gypsies at Auschwitz-Birkenau / Księga pamięci: Cyganie w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau / Gedenkbuch: Die Sinti und Roma im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau*. 1993a. Vol. 1. Panstwowe Muzeum w Oswiecimiu, Dokumentations- und Kulturzentrum Deutscher Sinti und Roma, München, New York.
- Memorial Book: The Gypsies at Auschwitz-Birkenau / Księga pamięci: Cyganie w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau / Gedenkbuch: Die Sinti und Roma im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau*. 1993b. Vol. 2. Panstwowe Muzeum w Oswiecimiu, Dokumentations- und Kulturzentrum Deutscher Sinti und Roma, München, New York.
- NEČAS, Ctibor. 1987. *Andr'oda taboris. Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942 – 1943*. Brno, Městský výbor ČSPB.
- NEČAS, Ctibor. 1994. *Nemůžeme zapomenout – Naši bisteras*. Olomouc, UP.
- NEČAS, Ctibor. 1995a. *Andr'oda taboris. Tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno, MU.
- NEČAS, Ctibor. 1995c. Kolik vězňů prošlo internacemi protektorátních cikánských táborů. *Časopis Matice moravské* 114, 1995, č. 2, s. 352 – 364.
- NEČAS, Ctibor. 1997. Transport romských vězňů z Hodonína do Auschwitz-Birkenau. *Bulletin Muzea romské kultury* 6, 1997, s. 33-35.
- NEČAS, Ctibor. 1999. *Holocaust českých Romů*. Praha, Prostor.
- NEČAS, Ctibor. 2005. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno, Matice moravská.
- NEČAS, Ctibor. 2008. *Špalíček romských miniatur. Osoby a dějství z romského dramatu, které se odvíjelo na scéně historické Moravy*. Brno, CDK.
- NEČAS, Ctibor. 2014. *Pamětní seznam II. Hodonín*. Praha, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, s. 42.